

De Avifauna van het Veeregat—Zandkreekgebied

door
T. LEBRET

Inleiding

Onderstaande studie is een poging om een beeld van de avifauna van het Veere-Gat en de Zandkreek in de laatste 10-15 jaar voor de afsluiting vast te leggen, zodat men later een uitgangspunt heeft voor het nagaan van de veranderingen in dit gebied.

In de tweede plaats biedt deze studie gelegenheid voor een prognose, ten aanzien van de toekomstige ontwikkeling van de avifauna als basis voor het beheer van de ontworpen reservaten.

Uiteraard is het hier gegeven beeld door verschillende oorzaken slechts schetsmatig: dat bijvoorbeeld hoofdzakelijk van de Walcherse en Zuidbevelandse oever is waargenomen, leidt — leterlijk — tot eenzijdigheid.

Bovendien heeft iedere waarnemer neiging tot specialisatie op bepaalde vogelgroepen of tot een of meer studie-richtingen. Voorts krijgen de minder gewone soorten soms meer aandacht dan de gewone. Toch zijn bij deze laatsten de aanpassingen aan het getij en dus ook de reacties op het wegvallen daarvan beter te volgen.

Het vaststellen van het al of niet voorkomen van bijzondere soorten is overigens geen „rariteiten-jagerij”.

Bij een reuzen-ingreep als de afsluiting van de zeegaten kunnen na de afsluiting plotseling allerlei invasies gaan optreden van overigens zeldzame soorten en het is nuttig dan te kunnen teruggrijpen op gegevens over het voorkomen van die soorten vóór de afsluiting.

Natuurlijk zullen niet alleen de vogels maar ook de ornithologen in hun gedrag „reageren” op de afsluiting. Vóórdien was het gebied een getij-landschap, waar de brede schorrenzone met zijn diep ingesneden, steil-oeverige geulen een ware barrière vormde, terwijl het bovendien tweemaal daags door de vloed ontoegankelijk werd. Voor ondernemende en zwemlustige vogelliefhebbers een extra prikkel tot waarnemen, maar toch ook een handicap.

De afsluiting maakt dus intensiever werken mogelijk, terwijl gelegenheidsbezoekers ongetwijfeld hun ornithologische bijdragen zullen gaan leveren, zodat stellig minder aan de aandacht zal ontsnappen.

Broedvogels en doortrekkers zullen in deze studie gescheiden worden behandeld. Bij een aantal soorten zal telkens de prognose op grond van de ervaringen in de Braakman worden meegedeeld.

De relaties van het Veere Gat — Zandkreekgebied en de aanliggende gebieden — cultuurland en binnendijkse kreken — zullen hier en daar ter sprake komen. Overigens is deze studie op het buitendijkse gebied geconcentreerd en ontleent ook daaraan zijn bestaansreden. De Zuidbevelandse avifauna is immers al door VLEUGEL c.s. (1948) beschreven. Hier moge ook VLEUGEL's studie over randtrek (1948) worden vermeld, waarvoor het materiaal grotendeels langs de Zandkreek werd verzameld.

Een korte beschrijving van het gebied moge aan de systematische

lijst voorafgaan, waarbij ik moge verwijzen naar een eerdere publicatie (LEBRET 1957).

Het Veeregat-Zandkreekgebied wordt begrensd door de dijken van Walcheren in het westen, de Sloedam en de dijken van Zuid-Beveland in het zuiden en voorts door de dijken van Noord-Beveland. Aan de zeezijde wordt het gebied begrensd door een lijn die ongeveer samenvalt met de in aanbouw zijnde dam, aan het andere uiteinde door een lijn van de Katse Hoek (Z.O. punt van Noord-Beveland) naar de inlaag ten noorden van het Goese Sas.

Op de oostelijke oever van de monding van het Veeregat bevindt zich een grote zandplaat, de Onrust, aan de landzijde begrensd door sterk afgeslagen hoge duinkop ca. 13 m + N.A.P., de Kamperlandse duintjes. Ten zuiden daarvan is enige jonge duinvorming. Overigens vindt men voor de dijken bij laag water a) slikken van wisselende breedte of b) schorren, die bij normaal springtij niet onder lopen. Alleen hier kunnen dan ook vogels broeden. De breedte der schorren wisselt van enkele tientallen meters tot bijna 1 kilometer op de Goudplaat, terwijl in de „zak” van het Noordsloe-Buitenschenge-gebied een complex van bijna 4 km² (inclusief geulen) heeft gelegen tot in 1955 de Verdrongen Calandpolder herdijkt werd. De grotere schorrencomplexen hebben een onevenredig grotere broedvogelbevolking. Deze complexen zijn nl. dooraderd door grillige en breedvertakte geulensystemen waardoor het zeewater bij vloed binnendringt en bij eb weer wegtrekt. Bovendien hebben de buitenste gedeelten der grote complexen vaak een eilandstructuur, wat hun een isolement geeft dat de rust der broedvogels ten zeerste bevordert.

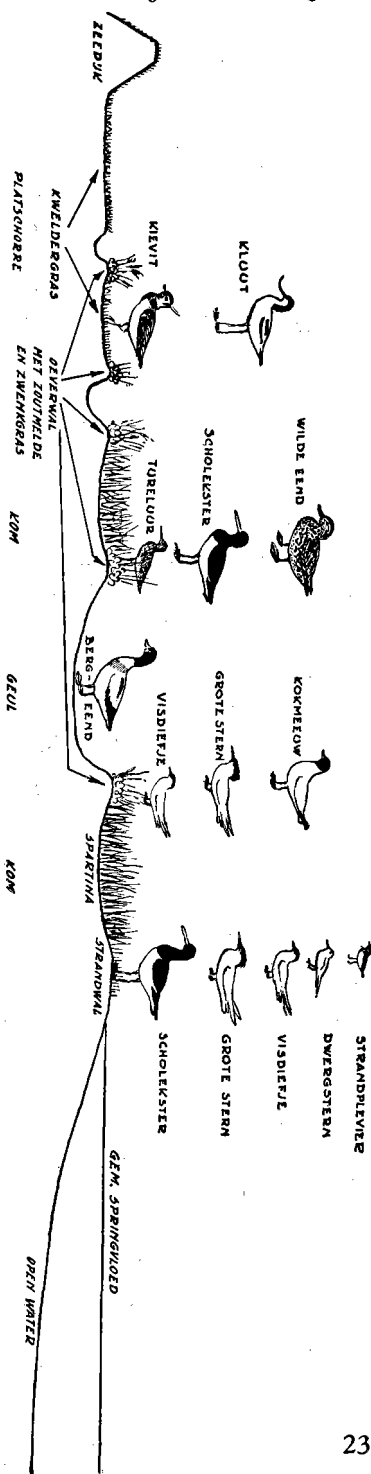
Zijn de broedvogels dus sterk geconcentreerd in de grote schorrengebieden, binnen deze gebieden bestaan weer terreinvarianties, die de verspreiding der soorten bepalen. Langs de kreken en geulen lopen nl. hoge ruggen, de zg. oeverwallen met 'n begroeiing van Zoutmelde (*Halimione portulacoides*) en Zilt Zwenkgras (*Festuca rubra* fo *litoralis*). Achter deze wallen liggen de kommen met dichte *Spartina*-velden. Alleen de zeer hoge, oude schorren hebben een begroeiing van Kweldergras (*Puccinellia maritima*) en Lamsoor (*Statice lemonia*). De verspreiding van de verschillende broedvogels is af te lezen uit bijgaande afbeelding van een dwarsdoorsnede van een schorre. Bij afsluiting van Veeregat en Zandkreek zullen deze schorren door hun vruchtbare kleibodem en hoge ligging tot landbouwgronden worden. Een deel van de slikken en zandplaten, dat thans tijdens een groot deel van de getij-cyclus onder water is, zal echter ongeveer gelijk liggen met het toekomstig zomerpeil van het Veerse Meer en hier zullen zich in zônes van wisselende breedte zoutminnende vegetaties vestigen.

Op hogere delen van de zandplaten zullen zich schrale weilanden kunnen ontwikkelen of, waar de plantengroei niet wordt gestoord, zal zich via ruigte (distels, wilgenroosjes) loofhout ontwikkelen. Aanplant van gemengd loofhout zal in weinige jaren tot bosvorming kunnen leiden.

In de Braakman was het mogelijk deze ontwikkeling en hun invloed op de vogelstand van nabij te volgen. De prognoses die in de systematische lijst worden gegeven, zijn grotendeels hierop gebaseerd. Immers in vele opzichten mag een gelijke, althans analoge ontwikkeling worden verwacht. Alleen zal de „schaal” van het Veerse Meer groter zijn, dan die van de Braakmankreek. Oeverafslag zal sterker optreden. De niet-afslaan de slikoevers zullen dan ook bijzondere bescherming tegen iedere aantasting behoeven want hier zal zich het vogelleven concentreren! Schoeiingen, betuiningen en wat dies meer zij, zijn hier uit den boze. Door verschillende omstandigheden zijn de mogelijkheden op natuurbeschermingsgebied in de Braakman onvoldoende benut. Verwacht mag worden, dat in de tot natuur-reservaat bestemde delen van het Veerse Meer een beleid zal worden gevolgd waarin deze reservaten ten volle tot hun recht komen.

Aan de toewijding waarmee een aantal Belgische ornithologen in de Braakman heeft gewerkt, is het te danken, dat wij van de ontwikkelingen in dit gebied het nodige zullen vernemen. Binnenkort zal namelijk „De Avifauna van de Braakman” van hun hand verschijnen (SUETENS c.s., in voorbereiding). Moge hun werk niet alleen bevorderen dat er in de Braakman wordt gered wat er te redden is, maar moge dit ook ten goede komen aan een der belangrijkste natuurgebieden in het eerste afgesloten zeegat in het kader van de Deltawerken: het Veeregat-Zandkreekgebied.

(Cliché Zeeuws Tijdschrift.)

A. BROEDVOGELS:

1. Bergeend - *Tadorna tadorna*

Als broedvogel vrij algemeen in de omliggende polders. In de schorren soms nestelend in *Spartina* en voorts in holten onder betonplaten aan de voet van de zeedijk; vroeger in de dijkrelicten van de Verdrongen Seb. de Lange- en Calandpolder. Sommige binnendijks broedende ouderparen of ♀ ♀ blijven met de jongen op binnendijkse kreken, anderen komen naar het VG-ZK-gebied. Adulten ruïen op de Westerschelde, vliegvlugge eerstejaars volgen hen, slechts enkelen blijven op het VG-ZK. In het najaar keren zij terug.

P r o g n o s e : Waarschijnlijk geen veranderingen van betekenis. Broedgelegenheid zal gering blijven. Alleen grotere, voor het publiek gesloten boscomplexen met een konijnenstand zouden broedvogels kunnen herbergen (vgl. Groot-Eiland bij Hulst). Aanleg van kunsthopen ware aanbevelenswaardig.

2. Wilde Eend - *Anas platyrhynchos*

Algemene broedvogel in de schorrenvegetatie, vooral op de „oeverwallen” langs de kreken onder *Halimione*, maar ook in de „kommen” tussen de *Spartina* op hoge kegelvormige nesten;

♀ ♀ met jongen verlaten het gebied zodra de jongen de tocht naar de poldersloten kunnen maken; volwassen ♂ ♂ en ♀ ♀ ruïen niet in VG-ZK, daar de schorren nergens voldoende uitgestrekt zijn om voldoende beveiliging te bieden, zoals wel het geval is in het Verdrongen Land van Saeftinge. Voor opgroeiende jongen en ruïende adulten is het gebied dus niet geschikt. Voor de vliegvlugge jongen en de adulten voor en na de rui is het gebied zeer aantrekkelijk, doordat

- a) het water tot nog toe voldoende ruw was om watersport met kleine bootjes te weren;
- b) tal van schorren en geulen bij laag water weinig toegankelijk waren voor de mens;
- c) — in de maanden juli-september — de graan- en peulvruchtenbouw in de omliggende polders voor een enorme voedselreserve zorgden;
- d) het gebied grotendeels als waterwild-reservaat wordt beheerd.

P r o g n o s e : Waar zich ruigte ontwikkelt, zal zich een beperkte broedvogelstand kunnen handhaven.

De accent-verlegging naar kleinere sportvaartuigen zal de Wilde Eenden in juli-augustus vermoedelijk verjagen naar de Oosterschelde. Wanneer een zandplatencomplex met omliggend water vaartvrij wordt gehouden, zal zich een zomerbevolking van 2-4000 ex. zoals in de Braakman kunnen handhaven.

3. Wintertaling - *Anas crecca*

Jaarlijks broedend in de schorren van het Noord-Sloe (J. PIETERS in litt.). Troepen van tientallen, later honderden doortrekkers van

augustus af in de schorren van het Noord-Sloe. De aantallen zijn echter klein i.v.m. die van de Smienten.

4. Zomertaling - *Anas querquedula*

Broedvogel als vorige (J. PIETERS in litt.). In augustus en september tussen de Wintertalingen.

5. Slobeend - *Anas clypeata*

Enkele broedparen aan de voet van de dijkfragmenten van de Calandpolder voor de herbedijking; idem in de schorren; in herfst, winter en voorjaar steeds enkelingen, soms tientallen, in grote troepen Wilde Eenden.

P r o g n o s e : Kleine toename van broedvogels in ruigte-reservaten; sterke toename van doortrekkers te verwachten indien zich in het oppervlaktewater geschikt plankton ontwikkelt, waar deze soort in belangrijke mate op aast.

6. Waterral - *Rallus aquaticus*

Een broedgeval in *Spartina* in het Z.Sloe ligt eigenlijk buiten het gebied. Broeden in VG-ZK niet uitgesloten — In het winterhalfjaar soms in *Spartina*.

7. Strandplevier - *Charadrius alexandrinus*

Broedvogel op enkele plaatsen waar voor de schorren een strandrug ligt (voor de Egb. Petruspolder en op de Goudplaat) en het schelpenstrand van het Onrustduin, Kamperland. Weinig opvallende doortrekker.

P r o g n o s e : Zal in de eerste periode in de stuifzanden langs de waterkant zeer talrijk broeden, doch zich later slechts op beperkte schaal handhaven. Dit laatste geldt ook voor de Kleine Plevier.

8. Kievit - *Vanellus vanellus*

Broedvogel van weinig intensief begraasde zeer hoge schorren bv. onder Kleverskerke en ten Z. van de Calandpolder.

P r o g n o s e : Zal in zoute vegetatie-zones en op schrale zandgronden algemeen broeden; ook nog op weinig intensief geëxploiteerd grasland met ijl gewas.

9. Scholekster - *Haematopus ostralegus*

Algemene broedvogel in de schorren; daar minder kieskeurig dan no. 8; bovendien ook in het broedbiotoop van no. 7. Zeer talrijke doortrekker en wintergast.

P r o g n o s e : Als 8. Zal vermoedelijk in het winterhalfjaar in grote troepen in het gebied blijven overtijen.

10. Kluut - *Recurvirostra avosetta*

Slechts zo nu en dan een enkel broedgeval in het zelfde biotoop als de Kievit: het „platschorre”. Na de herbedijking van de Calandpolder in het N.Sloe (1955) daar een 10-15 broedparen in het bouwland. De schorren van VG-ZK met hun meestal steile afslag-

randen zijn kennelijk minder geschikt dan sommige rijpe schorre-gebieden langs de Westerschelde [Saeftinge (MAEBE en VAN DER VLOET 1956), Ossendrecht en Waarde (VOET in litt. 1960) en het Zwin]. Overigens is de Kluut in Zeeland algemeen langs binnendijkse krekken.

Als doortrekker in het VG-ZK-gebied soms talrijk op de slikken. 's Winters geregeld in klein aantal, soms overwinterend (STREEFKERK, 1957).

P r o g n o s e . In de Braakman broedden in 1957 en 1958 resp. 164 paar en 178 paar. (SUETENS, in litt.) Soortgelijke aantallen zullen zich bij een juist beheer op de Goudplaat en de Middelpaten kunnen vestigen.

11. Kempshaan - *Philomachus pugnax*

Heeft vlg. jachtopziener M. DE JONG, die als gewezen beroeps-eierzoeker in Friesland de weidevogels voortreffelijk kent, in de 40-er jaren gebroed op 't schorre ten Z. van de Calandpolder. In het buitendijkse als pleisteraar ontbrekend, hoewel in de binnendijkse krekken op de Bevelanden algemeen in de trektijd.

12. Tureluur - *Tringa totanus*

Met de Scholekster de algemeenste broedvogel in de schorren; speciaal op „oeverwallen” langs de kreekjes in *Festuca*; ook in hoge grassen in de duintjes vóór de Egb. Petruspolder.

Talrijke doortrekker, ook overwinteraar.

P r o g n o s e : Tijdelijk talrijk in de eerste jaren, daarna plaatselijk afnemend, als vegetatie hetzij doorschiet tot hoge ruigte, of wel intensief begraasd wordt.

Alleen in stroken zoutvegetatie heeft deze soort een goede kans.

13. Zilvermeeuw - *Larus argentatus*

Omstreeks 1951 broedden enkele paren in de Verdrongen Seb. de Lange polder, waarvan de eieren echter werden geraapt.

Talrijk op de mosselbanken gedurende het gehele jaar. Zeer grote aantallen overnachtten op het Onrust.

P r o g n o s e : Vestiging in reservaten mogelijk. Broedvogels in de Braakman hebben veel schade aan de Kluten gedaan. Ook niet geslachtsrijpe dieren kunnen in reservaten de broedvogels belangrijk afbreuk doen. Wering dezer vogels is dus van groot belang.

14. Kokmeeuw - *Larus ridibundus*

Zeer talrijke broedvogel in drie kolonies, nl. op het Noordsloe, de Goudplaat en de Katse Plaat. Nestelt zowel op de oeverwallen met een brede strook overgangsgronden, als in de kommen in de *Spartina*-velden, die door hun beschutting en door de overvloed van dood plantenmateriaal goed maken, wat de lagere ligging t.o.v. de vloedstand aan nadeel oplevert.

VLEUGEL c.s. noemen voor het Noord-Sloe voor 1941 70 paren,

1942-1946 $\pm$ 20 paren. In 1955-1959 broeden hier zeker 2000-3000 paren. De toeneming zal grotendeels aan bewaking, voorts ook aan immigratie uit het Zuid-Sloe (inpoldering 1949) en van Schouwen (ramp 1953) zijn toe te schrijven.

De beide andere kolonies tellen vermoedelijk ieder 800-1200 paren. *Prognose*: Zal mogelijk op de eilanden in het Veerse Meer gaan broeden. Streng doorgevoerde beperking zal hier nodig zijn, waarbij voorkomen beter is dan genezen. Het weren van ruige vegetatie is hiervoor aan te bevelen.

15. Visdiefje - *Sterna hirundo*

Broedvogel in vier kolonies.

- a) Verdr. Caland- en Seb. de Lange-pld, en omgeving. De samenvatting van BRAAKSMA (1958) vermeldt:

in 1940-1947	$\pm$ 15 p.	(VLEUGEL c.s.)
in 1941	$\pm$ 70 p.	"
1949	$\pm$ 80 p.	(M. DE JONG, bewaker)
1950	$\pm$ 50 p.	"
	200 p.	(LEBRET)
1951	340 p.	
1952	390 p.	
1954	400 p.	
1955	400 p.	
1956	300 p.	

De Calandpolder is in 1955 opnieuw bedijkt, waardoor het areaal inkrimpt en de omliggende schorren meer verontrust worden.

- b) Strandwal en „duintjes” voor de Egbert Petruspolder. Het aantal wisselde sterk, van minimaal 20 in 1953 tot 350 in 1952. Van 1956 af komt dit gebied in de recreatie-sector te liggen en worden de vogels sterk gestoord.
- c) Schorren van de Goudplaat. Dit moeilijk bereikbare gebied herbergde zeker 200-300 broedparen.
- d) Katse Plaat, 50-100 paren.

De bewaking van deze kolonies heeft in eerste aanleg stellig gunstig gewerkt. Mogelijk heeft de Kokmeeuwenstand er op de duur meer van geprofiteerd dan die van de Visdiefjes, waardoor eerstgenoemden de Visdiefjes hier en daar hebben verdrongen. In 1953 en volgende jaren zijn er wellicht Visdiefjes van de Schouwse Inlagen in dit gebied terechtgekomen.

Prognose: In de Braakmanpolder is gebleken, dat Visdiefjes zich in een binnendijkse zee-arm met lage eilandjes van schelprijk plaatzand in kolonies van $\pm$ 350 paren kunnen handhaven mits aan drie vereisten is voldaan:

- A) rust,
- B) korte en liefst ijle vegetatie,
- C) ingeperkte Kokmeeuwenstand.

16. Grote Stern - *Sterna sandvicensis*

De stormramp van 1 februari 1953 vernietigde de broedgebieden op de Schouwse Inlagen en het zijn ongetwijfeld Schouwse vogels geweest die in 1954 op de Calandpolder verschenen (35 paar) en op de strandwal voor de Egb. Petruspolder (vermoedelijk mislukte vestigingspoging).

De volgende aantallen zijn bekend:

Egb. Petruspld.

		Goudplaat Waarschijnlijk
1955	60 p.	± 75 p.
1956	200 p.	?
1957	mislukte broedpoging	± 200 p.
1958	enkele paren	± 200 p.
1959	verdwenen	± 300 p.
1960	—	6 p.

Prognose: Het is dubieus of voldoende bescherming zou kunnen worden geboden aan een vestiging van deze soort op de zandplaten in het VM-ZK-gebied.

17. Dwergstern - *Sterna albifrons*

Broedvogel in 5-10 paren in de schelpvlakten van het Onrustduin, voorts in enkele paren in de „duintjes” voor de Egbert Petruspolder.

Prognose: Zal in ieder geval in de eerste twee, drie jaren na de afsluiting in mogelijk tientallen paren broeden op de schelprijke gedeelten van de zandplaten. Nestelt dikwijls ver van het water maar heeft vermoedelijk wel een brede verbinding met een kale oeverstrook nodig.

18. Holenduif - *Columba oenas*

Mogelijk broedvogel van de konijnenholten in de dijkrelicten van de Verdr. Calandpolder en in holten onder betonplaten langs de voet van de zeedijk.

19. Rietzanger - *Acrocephalus schoenobaenus*

Geregeld zingende ♂♂ in *Spartina*-vegetatie, doch broeden niet vastgesteld; vermoedelijk zijn het ongepaarde ♂♂.

20. Veldleeuwerik - *Alauda arvensis*

Broedvogel van het platschorre.

21. Graspieper - *Anthus pratensis*

Als vorige.

22. Gele Kwikstaart - *Motacilla flava*

Als vorige.

23. Rietgors - *Emberiza schoeniclus*

Broedvogel, nestelt in de rand van de *Spartina*-velden waar deze overgaan in de oeverwal-vegetatie. Ook 's winters aanwezig.

Literatuur

- BRAAKSMA, S. (1958): Over de verspreiding van het Visdiefje (*Sterna hirundo hirundo*) als broedvogel. Het Vogeljaar 6, p. 27.
- LEBRET, T. (1957): De Avifauna van enige Zeeuwse oeverlandschappen in het heden en in de nabije toekomst. Zeeuws Tijdschrift 7, no. 1, p. 2—10.
- STREEFKERK, C. J. (1957): Zeeuwse Waders. DLN. 60.
- MAEBE, J. en H. v. D. VLOET (1956): De Avifauna van het Verdrongen Land van Saeftinge. De Giervalk, 1956, p. 151—190.
- SUETENS, W., J. VAN DEN STEEN, J. P. VAN DE WEGHE, H. WILLE: „De Avifauna van de Braakman” (te publiceren in Limosa).
- VLEUGEL, D. A., J. A. M. WARREN en G. F. WILMINK (1948): Avifauna van Zuid-Beveland. Ardea 36.
- VLEUGEL, D. A. (1948): Enkele waarnemingen over „vorstvlucht” en „randtrek” in het Sloe-Schengengebied tijdens de winters van 1935/1936 en 1936/1937. Ardea 36.

Over het bepalen van de verhouding van adulte en juveniele Brandganzen (*Branta leucopsis*) in het veld

door

M. F. MÖRZER BRUIJNS

Rijksinstituut voor Veldbiologisch Onderzoek ten behoeve van het Natuurbehoud

(Mededeling no. 87)

(met plaat 1 en 2)

(With summary: *Age group ratio counts of barnacle geese in the field in the Netherlands*)

Het bepalen van het percentage jonge, meest eerste-jaars, vogels in een groep is een hulpmiddel om meer te weten te komen omtrent de opbouw in leeftijdsklassen van een populatie.

Dit percentage geeft in bepaalde gevallen uitsluitsel omtrent de broedresultaten van de afgelopen zomer. Bij ganzen en zwanen kunnen ook door tellingen in het veld de percentages worden bepaald, omdat bij deze soorten het familieverband zo lang blijft bestaan en de oude en jonge vogels in het veld meest goed zijn te onderscheiden. Dat is onderzocht bij Kolganzen (*Anser albifrons*), o.a. door LEBRET (1948, 1956) en BOYD (1952, 1953) en bij Rotganzen (*Branta bernicla*), vgl. BURTON (1957, 1958) en BOYD (1958).

De „Wildfowl Trust” te Slimbridge (Engeland) verricht dergelijke tellingen eveneens bij overwinterende Brandganzen (*Branta leucopsis*) in Groot-Brittannië en verzocht medewerking voor het seizoen 1959-1960 in aangrenzende landen. Men verwachtte in de afgelopen winter in Groot-Brittannië en Ierland, waar vermoedelijk voornamelijk Brandganzen overwinteren uit Groenland, een laag percentage eerstejaars vogels, omdat de weersomstandigheden in de broedtijd gedurende het seizoen van 1959 zeer ongunstig waren geweest. Deze verwachting is inderdaad uitgekomen. BOYD vermeldt een percentage van 14 %. Het zou interessant zijn deze gegevens te kunnen